

SOCKEN OCH KOMMUN I HISTORISKT LJUS

Av Bernt Rutström, Bodträskfors.

På 1000-talet, redan innan Sverige blev kristet, hade medborgarna ett visst mått av självstyre. På lokala möten kunde man fatta beslut inom olika områden, till exempel byalag, häradsting och landskapsting. Dessa ting fungerade då också som domstolar. Men det var framförallt i städer med stadsprivilegier detta självstyre kunde utövas. Där var rådstuga, magistrat och drätselkammare organ för lokal förvaltning.

Under 1500-talet såg man det praktiskt med indelning i socknar. Fornsvenskans *sokn* betyder söka, i den betydelsen ”folk som söker sig till samma kyrka”.

De viktigaste uppgifterna inom socknen var att bygga kyrka, anställa präst samt vårda och underhålla denna kyrka.

Sockenstämman var då beslutande organ med prästen som självskriven ordförande.

Lillkyrka. Östergötland

Under Gustav Vasas tid fick sockenstämman också ansvar för vissa borgerliga frågor, såsom folkundervisning, fattigvård, och efterhand kom även väghållning och hälsovård att höra dit. Tillexempel val av ledamöter till riksdagen blev också snart socknens angelägenhet.

Under 1600-och 1700-talet miste dock det lokala självstyret beslutandemakt i och med att landskapens självförvaltning till stor del ersattes med statlig länsförvaltning med en landshövding som kunglig befallningshavare.

Av allt att döma var det revolutionen i Frankrike på 1800-talet som kom att leda till denna revidering av sockenstämmornas inflytande.

Med 1817 års förordning om sockenstämmor och kyrkoråd, blev majoritetsprincipen (majoritetsbeslut) införd och man uppgav kravet på konsensus.

År 1843 blev sockenstämmornas förhandlingar offentliga. Man delade också på den verkställande organisationen: sockennämnden för de borgerliga frågorna och kyrkorådet för de kyrkliga.

Från och med 1863 fanns tre typer av borgerliga kommuner: städer, köpingar och landskommuner och en kyrklig, församlingar. Den geografiska indelningen behölls, men det tillkom en ny form: landsting. Detta innebar en ännu tydligare

uppdelning mellan kyrkliga och borgerliga ärenden. Församlingen svarade nu endast för kyrko- och skolfrågor. Köpingen blev ett mellanting mellan landskommun och stad.

Municipalsamhällen tillkom i slutet av 1800-talet, och med dessa menades en tätortsbebyggelse inom en landskommun, där vissa stadsstadgor fick tillämpas, t.ex. byggnadsstadga, brandstadga och hälsovårdsstadga.

Den 1 januari 1952 försvann 2 281 huvudsakligen sockenbaserade kommuner på landsbygden som kommunala enheter och ersattes av 816 ”storkommuner”.

Den senaste kommunreformen genomfördes 1971.

För oss här i Edeforsbygden kan hela skeendet formuleras så här:

Från omkring år 1340 till år 1831 tillhörde vår landsdel Luleå socken, som då delades i Nederluleå och Överluleå när kyrkan i Boden stod färdig.

Vid kommunreformen 1862 överfördes ansvaret för de kyrkliga frågorna till Överluleå församling och de borgerliga frågorna till Överluleå landskommun.

1890 avskildes Edefors församling, och 1892 blev Edefors egen landskommun.

Edefors landskommun med Harads som centralort blev 1 januari 1971 en del av nya Bodens kommun. Men Edefors församling ”förlorade” vi först när den vid årsskiftet 2017-2018 inleddes i Bodens pastorat!

Källor: Svensk lokalhistorisk databas SLHD, Wikipedia

Roligt värre:

- När vi pratar om er göteborgare, sade stockholmare till göteborgaren, så kallar vi er Kålle och Ada. Vad kallar ni oss?
- Vi, sade göteborgaren, vi pratar aldrig om er.

Läraren: – Vad menar vi med bevingade ord?

Olle: – Det är väl ord som är bortflugna när man behöver dom...

Polisen till den nervöse bilföraren:

- Den här skrothögen vägrar jag kalla bil!
- Vilken tur! Jag har nämligen inget körkort!